

ความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์: เปรียบเทียบระหว่าง

กฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ

The Comparison of Online Business Trader Liability between

Thai Law and Foreign Law

กาญจนา สุขาบูรณ์ (Kanjana Sukhaboon)

อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Lecturer at Department of Law, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya

Rajabhat University

E-mail: k_sukhaboon@hotmail.com

Received: 12 May 2021

Revised: 21 July 2021

Accepted: 30 August 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาความหมาย ที่มา แนวคิด ทฤษฎีทางกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์ (2) ศึกษาหลักการทางกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์ตามกฎหมายประเทศไทยและกฎหมายต่างประเทศ (3) วิเคราะห์ รวบรวมสาระสำคัญและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์ โดยเปรียบเทียบจากกฎหมายของประเทศไทยและกฎหมายต่างประเทศ และ (4) นำผลการศึกษามาจัดทำข้อสรุปและเสนอแนะเพื่อให้ได้มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจออนไลน์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นและสาธารณรัฐสิงคโปร์ ล้วนแล้วแต่มีการพัฒนากฎหมายให้เท่าทันกับเทคโนโลยีในโลกอินเทอร์เน็ตที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว โดยมีมาตรการรับรองความมีประสิทธิภาพของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวด้านข้อมูลส่วนบุคคล การคุ้มครองผู้บริโภค รวมถึงมาตรการด้านความปลอดภัย การป้องกันอาชญากรรมและฉ้อโกง ซึ่งจากการศึกษาพบว่า

ประเทศไทยมีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคตามสัญญาพาณิชย์แบบดั้งเดิม เมื่อเกิดปัญหาจากการค้าแบบออนไลน์ จึงได้นำมาตรการทางกฎหมายดังกล่าว มาปรับใช้เป็นรายกรณี

ผู้วิจัยเสนอแนะกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองผู้บริโภคจากการทำธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ อันได้แก่ กำหนดให้ผู้ประกอบการออนไลน์ที่ได้รับการรับรองความน่าเชื่อถือขอใบอนุญาตให้ประกอบธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ไว้บนเว็บไซต์ กำหนดรูปแบบสัญญามาตรฐานสำหรับการประกอบธุรกิจออนไลน์ จัดตั้งหน่วยงานทำหน้าที่ตรวจสอบการโฆษณาทางออนไลน์โดยเฉพาะ และการจัดระบบภาษีการประกอบธุรกิจออนไลน์ เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การเสียภาษีและอัตราภาษีไว้ในประมวลรัษฎากร อันเป็นการปกป้องสิทธิ และจัดการความเสียหายให้กับผู้บริโภคเพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นกับทุกฝ่ายได้ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

คำสำคัญ: ความรับผิดชอบ, ผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์, พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

Abstract

The purposes of this research were (1) to study the concepts, theories, definitions, and the source of the law that relate with the online business trader liability.; (2) to study the legal principles of the online business trader liability between Thai law and foreign law.; (3) to analyze the legal problems with the online business trader liability by the comparison of between Thai law and foreign law.; and (4) to summarize conclusions and recommendations in order to amend the provision that regarding the online business as use to examine the verification in Thailand.

The study suggested that in each country such as, United States of America, Japan and the Republic of Singapore, all of these countries effort to make laws so that to develop with rapidly evolving of internet technology. These countries have many legal measures that relate with electronic commerce for example, the effectiveness electronic commerce operation, the privacy protection about personal information, the consumer protection and legal measures for safety prevention of crime or fraud. Besides, this research project proposes that in Thailand still has several laws aim to protect consumers under traditional commercial contracts. In according to the problems arise from the online trading, this would be apply by analogy law or general law that depending on the case that occurs with consumers online.

The researcher has legal recommendations that aimed to protect the consumers who have transacted in electronics commerce with the online business. These requirements are the online operator's website should be show on the e-commerce operator license certified credibility, allocating the standard

contract format so that to enforce with the business online partners and establishing the organization which dedicate to examine the online advertising for the selling products and services. Besides, to organize tax system toward the tax rules and tax rates into the Revenue Code for the online business so that to eliminate various problems. In order to protect the rights of the consumers which facilitates justice to the people according to the spirit of the law.

Keywords: Liability, Online business trader, Electronic commerce

บทนำ

การซื้อขายและให้บริการในปัจจุบัน มิได้มีแค่เพียงการค้าขายผ่านตลาดทางกายภาพ (Physical market) แบบดั้งเดิม หากแต่เป็นการซื้อขายให้บริการรูปแบบใหม่ผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ตที่เรียกกันว่า “การซื้อขายออนไลน์” จนทำให้วิถีทางการค้าในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก แต่ก็ได้เกิดปัญหาจากการทำธุรกรรมทางออนไลน์ ปัญหาความผูกพันในข้อสัญญา ตลอดจนหน้าที่และความรับผิดชอบของคู่สัญญา ซึ่งในประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคทางออนไลน์เป็นการเฉพาะทั้งในด้านการทำธุรกรรมและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล คงมีเพียงกฎหมายการค้าแบบดั้งเดิม (conventional trade) ซึ่งในการซื้อขายออนไลน์นั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้ค้ารายย่อยควรได้รับการผลักดันให้เข้าสู่ระบบการค้าออนไลน์อย่างถูกต้อง โดยจะต้องขึ้นทะเบียนพาณิชย์ต่อกรมธุรกิจการค้าภายใต้ข้อกำหนดต่างๆ ทั้งนี้ ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2499 ได้บัญญัติถึงกิจการอันถือเป็นพาณิชย์กิจ ซึ่งการค้าออนไลน์และการขายแบบไลฟ์สดบนเฟซบุ๊ก (Facebook) หรือ อินสตาแกรม (Instagram) เข้าข่ายเป็นผู้ประกอบพาณิชย์กิจที่ต้องจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2499 ซึ่งตามประกาศของกระทรวงพาณิชย์ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2553 ข้อ 5 และมาตรา 3 แห่ง พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2541 ได้บัญญัติให้ผู้ขาย ผู้ผลิตเพื่อขาย ผู้นำเข้าเพื่อขายสินค้านั้น เป็นผู้ประกอบธุรกิจที่อยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค ทั้งรูปแบบที่เป็นตลาดทางกายภาพ (Physical Market) และตลาดออนไลน์ (Virtual Market)

ด้วยสภาพปัญหาที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการศึกษาถึงแนวคิดและข้อกำหนดเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจออนไลน์ โดยเฉพาะความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์ จึงได้หยิบยกรายการทางกฎหมายและแนวปฏิบัติที่ดีของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศที่มีการค้าขายด้านการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นอันดับต้นๆ ของโลก (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ [สพธอ.], 2564) รวมถึงประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างก้าวหน้า มีศักยภาพทางเศรษฐกิจในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมีกฎหมายด้านการพาณิชย์

อิเล็กทรอนิกส์ไว้โดยเฉพาะ (ฐิตาภา ตันติपालกุล, ม.ป.ป.) มาทำการวิเคราะห์ รวบรวมมาตรการทางกฎหมายแล้วทำการเปรียบเทียบเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย เพื่อให้ได้มาซึ่งมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์ ตลอดจนมาตรการทางกฎหมายในการประกอบธุรกิจออนไลน์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอมาตรการทางกฎหมายเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมาย เพื่อเป็นข้อเสนอแนะต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหมาย ที่มา แนวคิด และทฤษฎีทางกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์
2. เพื่อศึกษาหลักการทางกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์จากกฎหมายของประเทศไทยและกฎหมายของต่างประเทศ
3. เพื่อวิเคราะห์ รวบรวมสาระสำคัญและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์ โดยเปรียบเทียบจากกฎหมายของประเทศไทยและกฎหมายของต่างประเทศ
4. เพื่อให้ได้มาซึ่งมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจออนไลน์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย

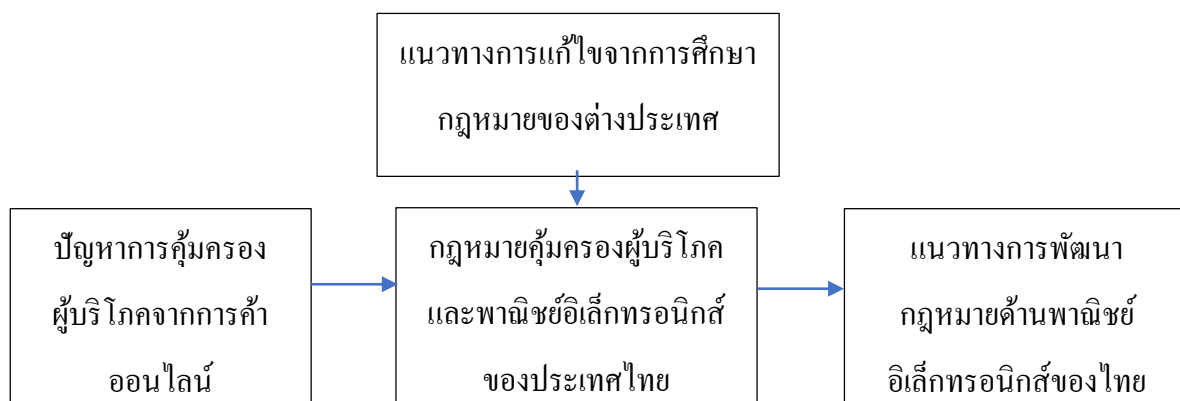
ขอบเขตของโครงการวิจัย

การศึกษานี้ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบและวิเคราะห์เรื่องความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์ โดยทำการศึกษานี้จากหลักกฎหมายของประเทศไทยเกี่ยวกับหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้บริโภคตามรัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะซื้อขาย พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค ตลอดจนหลักกฎหมายและแนวคิดของนักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจด้านการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่นและสาธารณรัฐสิงคโปร์

สมมุติฐานของโครงการวิจัย

กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคและพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทยในปัจจุบันยังไม่มีมาตรการที่เหมาะสมเพียงพอในการคุ้มครองผู้บริโภคจากการค้าออนไลน์ จึงต้องทำการศึกษากฎหมายของต่างประเทศเพื่อให้ได้มาซึ่งมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์ ตลอดจนแนวทางในการพัฒนากฎหมายด้านการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

กรอบแนวคิด

บททวนวรรณกรรม

จากการศึกษา ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยที่มีแนวคิดเกี่ยวข้องกับการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์อันจะนำไปสู่แนวทางที่สอดคล้องกับการพัฒนากฎหมายพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์ และมาตรการทางกฎหมายด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ ที่เหมาะสมกับประเทศไทย ดังต่อไปนี้

ณัฐพงษ์ กองแก้ว (2552) ทำการศึกษา ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบในการใช้เครื่องหมายรับรองความน่าเชื่อถือ (Trustmark) ต่อผู้ให้บริการเครื่องหมายรับรองความน่าเชื่อถือ กรณีศึกษา : เครื่องหมาย DBD VERIFIED ของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ พบว่า ในการซื้อขายสินค้าออนไลน์ เว็บไซต์ที่ได้รับ “เครื่องหมายรับรองความน่าเชื่อถือ” ย่อมทำให้ผู้บริโภคมีความมั่นใจในการซื้อขายออนไลน์ ดังเช่นในต่างประเทศมีผู้ให้บริการเครื่องหมายรับรองความน่าเชื่อถือ ที่มีแนวนโยบายตามแนวทาง OECD (The Organization for Economic Cooperation and Development) และในประเทศไทยมีเครื่องหมายรับรองชื่อ DBD Trustmark ที่ออกโดยกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งหากประเทศไทยมีการกำหนดประเภทและมาตรการบังคับใช้เครื่องหมายรับรองความน่าเชื่อถือ กำหนดคุณสมบัติของผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และมีมาตรการลงโทษผู้ประกอบการที่ผิดสัญญา ก็จะส่งผลให้ธุรกิจออนไลน์พัฒนาขึ้นไป

งานวิจัยนี้เป็นการเสนอแนวทางให้มีมาตรการบังคับใช้เครื่องหมายรับรองความน่าเชื่อถือกับผู้ที่ประกอบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ อันเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ประกอบการและสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคทางออนไลน์ ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกันกับที่ผู้วิจัยจะได้ดำเนินการต่อไป

จิราภา พงษ์พันธ์ (2557) ทำการศึกษา ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าออนไลน์ ศึกษากรณีสิทธิหน้าที่ของกลุ่มสัญญาและผู้บริโภค อันเนื่องมาจากความไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้ขายและผู้ซื้อทางออนไลน์ ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคยังไม่ครอบคลุมถึงการแก้ปัญหาทางออนไลน์ จึงเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 14 ให้มี “คณะกรรมการว่าด้วยพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์” และให้มีบทบัญญัติในส่วนที่ 2 ตรี การคุ้มครองผู้บริโภคจากการทำธุรกรรมซื้อขายสินค้าออนไลน์

งานวิจัยนี้ได้เสนอให้มีการแก้ไขข้อกฎหมายเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างคู่สัญญา โดยเฉพาะการให้ความคุ้มครองกับผู้ซื้อออนไลน์ ดังเช่นที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาตรการทางกฎหมายในการปกป้องคุ้มครองสิทธิและจัดการความเสียหายให้กับผู้บริโภค

ภาละวี ปณฺเฑร์พิพัฒน์ (2557) ได้ทำการศึกษาเรื่องมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลบนธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์: ศึกษากรณีการใช้คุกกี้บนอินเทอร์เน็ต เนื่องจากระบบการจดจำข้อมูลเป็นเทคโนโลยีที่ถือได้ว่าเป็นการรุกล้ำความเป็นส่วนตัว เนื่องจากสามารถติดตามพฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ตของผู้ใช้ และเก็บข้อมูลซึ่งผู้ใช้แต่ละบุคคลได้ให้ไว้ในเพื่อนำข้อมูลที่ได้นั้นไปใช้ทางการตลาดเพื่อศึกษาพฤติกรรมของผู้บริโภค หรือแม้กระทั่งนำข้อมูลที่ได้ดังกล่าวไปขายให้แก่บุคคลที่สาม จึงเสนอให้มีกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลจากการทำธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์

ศลิษา ทองโชติ (2562) ศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในการซื้อขายสินค้าหรือบริการโดยการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า มีปัญหาการผิดสัญญาเพราะผู้ประกอบการบางรายแสดงข้อความอันเป็นเท็จ ผู้ขายส่วนใหญ่ไม่ได้จดทะเบียนเป็นผู้ประกอบธุรกิจ ส่งผลให้ไม่สามารถควบคุมดูแลและคุ้มครองผู้บริโภค ยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคโดยตรง จึงเห็นควรให้มีการแก้ไขกฎหมายโดยผู้ประกอบการต้องจดทะเบียนก่อนเข้าพื้นที่เครือข่ายเพื่อประกอบธุรกิจ รวมทั้งมาตรการวางหลักประกันสำหรับชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้บริโภค

จากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นจะพบว่าประเทศไทย ยังไม่มีกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภคทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์อย่างชัดเจน การใช้กฎหมายที่คุ้มครองผู้บริโภคและผู้ประกอบการสำหรับการค้าแบบทั่วไปก็ไม่เหมาะสมกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ อีกทั้งมาตรการการลงโทษและสอบสวนผู้กระทำผิดทางอิเล็กทรอนิกส์ก็ยากที่จะนำผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอให้มีมาตรการในการคุ้มครองผู้บริโภคทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในการวิจัยขั้นต่อไป

มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจออนไลน์ มีดังนี้

1. มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจออนไลน์ในประเทศไทย

1.1 หลักกฎหมายทั่วไปเกี่ยวกับสัญญาซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (พิชัย นิลทองคำ, 2562) ซึ่งมีการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ขายไว้ ทั้งเรื่องการโอนกรรมสิทธิ์ไปยังผู้ซื้อ ส่งมอบทรัพย์สิน ความรับผิดชอบจากการที่ผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินผิดไปจากที่ตกลงกันไว้ ความรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินและกรณีที่ผู้ซื้อถูกรอนสิทธิ

1.2 หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคทางออนไลน์ (ชยพล ธานีวัฒน์, 2561) อันได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นกฎหมายกลางที่คุ้มครองผู้บริโภคที่นำมาใช้กับการซื้อขายออนไลน์ พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 คุ้มครองสิทธิผู้บริโภคให้ได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญา พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 โดยผู้ประกอบการธุรกิจทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย โดยไม่สามารถตกลงล่วงหน้าเพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของผู้ประกอบการธุรกิจและพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ที่ว่าด้วยการฟ้องร้องดำเนินคดี เรียกร้องค่าเสียหายและการชดเชยเยียวยาตามสิทธิของผู้บริโภค

1.3 หลักกฎหมายเกี่ยวกับการใช้เครื่องหมายรับรองความน่าเชื่อถือในการประกอบธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นการยืนยันตัวตนและเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับเว็บไซต์

2. มาตรการเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจออนไลน์ตามกฎหมายต่างประเทศ

ผู้วิจัย ได้ทำการศึกษาแนวคิดและข้อกฎหมายจากประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่นที่มีกฎหมายแม่แบบในการศึกษาเพื่อนำมาปรับใช้ในประเทศไทย รวมถึงประเทศสิงคโปร์ซึ่งเป็นประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีศักยภาพด้านการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ โดยนำเสนอดังต่อไปนี้

2.1 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจออนไลน์ในประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญต่อการเปิดเสรีเพื่อรองรับการเติบโตของการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ด้วยการออกกฎหมาย Electronic Signatures in Global and National Commerce Act (E-SIGN) เพื่อรับรองธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ สัญญา และลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ แต่คงความเป็นกลางด้านเทคโนโลยี อีกทั้งยังให้ความสำคัญต่อการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาและให้ความเห็นชอบต่อสนธิสัญญาทางลิขสิทธิ์ (WIPO Copyright Treaty) โดยมี UNCITRAL Model Law on E-Commerce เป็นต้นแบบกฎหมายสนับสนุนการทำสัญญาทางอิเล็กทรอนิกส์ ที่เป็นกฎหมายแม่แบบในการร่างกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์หลายประเทศทั่วโลก (ภารุจา บุญจรัส, 2557)

2.1.1 มาตรการทางกฎหมายในการรับรองความมีผลของการประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ อันได้แก่ Uniform Electronic Transactions Act (UETA) เพื่อลดข้อขัดข้องทางกฎหมาย ห้ามมิให้ปฏิเสธความมีผลผูกพันและการบังคับใช้ทางกฎหมาย และลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ Uniform

Computer Information Transaction Act (UCITA) ธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลคอมพิวเตอร์ Electronic Signatures in Global and National Commerce Act (E-sign) รับรองการลงลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์

2.1.2 มาตรการทางกฎหมายคุ้มครองความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ที่ผู้รับมิได้เรียกร้องจากผู้ส่ง ซึ่งเรียกกันว่า สแปมเมล เป็นกฎหมายระดับสหรัฐ

2.1.3 มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภค ใช้กำกับดูแลกิจการพาณิชย์เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมโดยมีชื่อว่า The Federal Trade Commission Act 1914 เรียกโดยย่อว่า FTC

2.1.4 มาตรการทางกฎหมายด้านสารสนเทศ อันได้แก่ กฎหมายด้านทรัพย์สินทางปัญญา ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

2.2 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจออนไลน์ในประเทศญี่ปุ่น

ผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นให้ความสนใจด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นอย่างมาก มีแพลตฟอร์มในประเทศที่เข้มแข็ง มีระบบขนส่งไปรษณีย์ที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ ทั้งยังตระหนักถึงความเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ด้วยการใช้การเข้ารหัสข้อมูล (Encryption) ที่แสดงตัวตนในการเข้าใช้อินเทอร์เน็ตให้ความสำคัญต่อความเป็นส่วนตัว (Privacy Right) โดยมีการตรากฎหมายการทำธุรกรรมทางอินเทอร์เน็ต ดังนี้ (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2563)

2.2.1 มาตรการทางกฎหมายในการรับรองความมีผลของการประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ด้วยการออกกฎหมาย The Act on Electronic Signatures and Certification Business 2000 ส่งเสริมการใช้ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ และ The Act on Special Provisions to Civil Code Concerning Electronic Consumer Contracts and Electronic Acceptance Notion 2001 นำกฎหมายแพ่งมาปรับใช้ โดยไม่ออกกฎหมายเฉพาะเรื่องตามกฎหมายแม่แบบของ UNCITRAL

2.2.2 มาตรการด้านความปลอดภัย การป้องกันอาชญากรรม การล่อโก่งที่เป็นการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ คือ Crime Act (Penal Code of Japan: Law No.45 of 1907, Amended 1987) แก้ไขเพิ่มเติมฐานความผิดอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ และ Unauthorized Computer Access Law (Law No. 128 of 1999) ห้ามเข้าถึงโดยไม่มีอำนาจและป้องกันการก่ออาชญากรรมผ่านทางโทรคมนาคม

2.2.3 มาตรการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคผ่านสื่อออนไลน์ ได้แก่ Act on the Protection Personal Information 2003

2.2.4 มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภค Consumer Contract Act has been prepared (up to the revisions of Act No. 56 of 2006) เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคด้านการทำสัญญา

ประเทศญี่ปุ่นจึงมีเพียงการแก้ไขกฎหมายแพ่ง The Act on Special Provisions to the Civil Code Concerning Electronic Consumer Contracts and Electronic Acceptance Notice 2001 เพื่อรองรับธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และ Act on the Personal Information 2003 เพื่อคุ้มครองความเป็นส่วนตัวด้านข้อมูลส่วนบุคคล เนื่องจากชาวญี่ปุ่นไม่ชอบความเสี่ยงและรักความเป็นส่วนตัวสูง

CHAPTER 1

2.3 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจออนไลน์ในประเทศสิงคโปร์

ประเทศสิงคโปร์ถือเป็นประเทศแรกๆ ในเอเชียที่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการขายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง มีการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการประกอบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ 4 ด้าน ดังต่อไปนี้ (สถาบันนานาชาติเพื่อเอเชียแปซิฟิกศึกษา, ม.ป.ป.)

2.3.1 มาตรการด้านการรับรองความมีผลของการประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ - Electronic Transaction Act 2010 ถือเป็นจุดแข็งด้านการส่งเสริมการประกอบธุรกิจด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ตามแนวทางที่เป็นสากลเรื่องผลของการทำสัญญาอิเล็กทรอนิกส์

2.3.2 มาตรการความปลอดภัย การป้องกันอาชญากรรมหรือการฉ้อโกง คือ The Penal Code of Singapore (Chapter 224) โดยมีบทบัญญัติป้องกันอาชญากรรม การฉ้อโกง

2.3.3 มาตรการการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล The Spam Control Act 2007 เพื่อควบคุมการส่งข้อความอิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ต้องการและลดปัญหาการฉ้อโกง

2.3.4 มาตรการทางกฎหมายด้านการคุ้มครองผู้บริโภค (Unfair Contract Terms Act 1977 (UCTA)) และกฎหมายที่สนับสนุนการส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรมและเท่าเทียมกันซึ่งจะให้การคุ้มครองทั้งผู้บริโภคและผู้ประกอบการ (Consumer Protection (Fair Trading) Act 2009 (CPFTA))

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า กฎหมายที่เป็นจุดแข็งที่จะส่งเสริมการประกอบธุรกิจด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของสิงคโปร์ ได้แก่

- 1) Electronic Transaction Act 2010 เกี่ยวกับผลของการทำสัญญาอิเล็กทรอนิกส์
- 2) Spam Control Act 2007 ลดปัญหาการส่งสแปมเมล การละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล
- 3) The Personal Data Protection Bill 2012 สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค

ประเทศสหรัฐอเมริกา สิงคโปร์ และญี่ปุ่น ต่างก็มีการออกกฎหมายเพื่อรองรับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีสถานะทางกฎหมายของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่คล้ายกัน แต่มีวิธีการคุ้มครองที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปลักษณะกฎหมายของแต่ละประเทศ ไว้ดังต่อไปนี้

ตารางเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทยและต่างประเทศ

มาตรการกฎหมาย	ประเทศไทย	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศญี่ปุ่น	ประเทศสิงคโปร์
มาตรการรับรองความมีผลของการประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์	- พ.ร.บ. ว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2551) - พ.ร.บ. จดทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2499	- Uniform Electronic Transactions Act (UETA) - Uniform Computer Information Transactions Act	- The Act on Electronic Signatures and Certification Business 2000 - The Act on Special	- Electronic Transaction Act 2010

กาญจนา สุขาบุรณ์

มาตรการกฎหมาย	ประเทศไทย	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศญี่ปุ่น	ประเทศสิงคโปร์
		- Electronic Signatures in Global and National Commerce Act (2000) (E-sign)	Provisions to the Civil Code Concerning Electronic Consumer Contracts and Electronic Acceptance Notice 2001	
มาตรการความปลอดภัยในการป้องกันอาชญากรรมหรือการฉ้อโกง	- พ.ร.บ. ธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 (แก้ไข พ.ศ. 2551) - พ.ร.บ. ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ฯ ปี พ.ศ. 2550 และ ปี พ.ศ. 2560	-	- Computer Crime Act (Penal Code of Japan (No.45 of 1970. amended 1987)) - Unauthorized Computer Access Law (No.128 of 1999)	- The Penal Code of Singapore (Chap. 224) - Computer Misuse Act Amended 1998
มาตรการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล	- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 - พ.ร.บ. คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562	- กฎหมายระดับสหรััฐ (Federal Law) : Controlling the Assault of Non-Solicited Pornography and Marketing Act of 2003	- Act on the Protection of Personal Information 2003 - Act on Regulation of the Transmission of Specified	- The Spam Control Act 2007
มาตรการคุ้มครองผู้บริโภค	-พ.ร.บ.คุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 -พ.ร.บ.ขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545	- The Federal Trade Commission Act 1914	- Consumer Contract Act has been prepared (up to the revisions of Act No.56 of 2006)	- Unfair Contract Terms Act 1977 - Consumer Protection Fair Trading Act 2009
มาตรการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ	- ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ - ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ - การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศให้ทั่วถึงและเท่าเทียม - การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล - การกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ - กฎหมายเกี่ยวกับการโอนเงินทางอิเล็กทรอนิกส์	- กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา - การทำสัญญาออนไลน์ - การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล - กฎหมายอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ ทั้งกฎหมายเฉพาะและปรับใช้กฎหมายอาญาทั่วไป - กฎหมายการเงินทางอิเล็กทรอนิกส์	-	-

อภิปรายผล

ภายใต้สถานการณ์ที่ทั่วโลกต้องเผชิญกับการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อย่างต่อเนื่อง ทำให้ประชาชนต้องมีการปรับตัวเข้าสู่สภาวะวิถีปกติใหม่ (New Normal) การดำรงชีวิตมีความผูกพันกับการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม การประกอบธุรกิจออนไลน์ในประเทศไทยยังพบปัญหาที่ผู้ประกอบการบางรายทำการค้าการขายโดยไม่สุจริต หลอกลวงเรื่องคุณภาพสินค้าหรือบริการ โฆษณาชวนเชื่อเกินจริง ไปจนถึงขั้นกระทำความผิดฐานฉ้อโกง ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบข้อกฎหมายจากประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสิงคโปร์ ดังต่อไปนี้

1. ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศต้นแบบของการร่างกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ มีมาตรการสำคัญที่ครอบคลุมต่อการประกอบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ดังนี้

มาตรการทางกฎหมายด้านการรับรองความมีผลของการประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่สำคัญ คือ การยอมรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มีความเท่าเทียมเช่นเดียวกับเอกสารธรรมดา โดยมีกฎหมายฉบับแรก คือ Uniform Electronic Transactions Act (UETA) เพื่อลดข้อขัดข้องและรับรองลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งยอมรับการทำธุรกรรมผ่านระบบคอมพิวเตอร์ว่ามีผลตามกฎหมาย

มาตรการด้านคุ้มครองความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล มีกฎหมายระดับสหรัฐควบคุมสแปมอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้คณะกรรมการการค้าสหรัฐ (FTC) ได้ใช้กฎหมายว่าด้วยการค้าที่ไม่เป็นธรรมควบคุมจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ที่หลอกลวง ควบคุมการโฆษณา ทั้งนี้ ได้มีการนำวิธีพิจารณาคดีในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) มาใช้กับผู้เสียหายแบบเดียวกับที่เกิดจากเหตุเดียวกัน ประชาชนจึงตื่นตัวในการใช้สิทธิเรียกร้องการชดเชยเยียวยาจากผู้ประกอบธุรกิจ

มาตรการทางกฎหมายด้านสารสนเทศอื่นๆ ได้แก่ กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ การทำสัญญาออนไลน์ การซื้อขายหลักทรัพย์ออนไลน์ กฎหมายคุ้มครองความเป็นส่วนตัว กฎหมายอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ เว็บไซต์ลามก การลักลอบดักจับ แก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อมูล และกฎหมายการโอนเงินทางอิเล็กทรอนิกส์

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ประเทศสหรัฐอเมริกา มีความโดดเด่นในฐานะที่เป็นประเทศต้นแบบของการร่างกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ให้ความสำคัญด้านการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ยึดหลักกฎหมายว่าด้วยการค้าที่ไม่เป็นธรรม เพื่อควบคุมจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ที่มีลักษณะเป็นการหลอกลวง รวมถึงกรณีของการส่งจดหมายขยะที่ถือเป็นการปฏิบัติทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมและหลอกลวงเช่นกัน นอกจากนี้ ยังได้มีการนำวิธีพิจารณาคดีในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) มาใช้กับผู้เสียหายที่เกิดจากเหตุเดียวกันอีกด้วย จึงทำให้ประชาชนตื่นตัวต่อการใช้สิทธิของตนเพื่อเรียกร้องการชดเชยเยียวยาจากผู้ประกอบธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

2. ประเทศญี่ปุ่น มีมาตรการสำคัญที่ครอบคลุมต่อการประกอบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ดังนี้

มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ กฎหมาย Act on the Protection of Personal Information 2003 เป็นพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิของบุคคล การเคารพปัจเจกชนและจัดการข้อมูลส่วนบุคคลอย่างเหมาะสม กฎหมาย Act on Regulation of the Transmission of Specified Electronic Mail 2002 (Amendment 2007) ป้องกันไม่ให้เกิดอุปสรรคในการส่งและรับจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคด้านการทำสัญญาภายใต้ชื่อ Consumer Contract Act has been prepared (up to the revisions of Act No. 56 of 2006)

มาตรการทางกฎหมายด้านความปลอดภัย การป้องกันอาชญากรรม หรือการฉ้อโกง ได้แก่ Computer Crime Act (Penal Code of Japan (Law No.45 of 1907, Amended 1987)) โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาเกี่ยวกับฐานความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ และ Unauthorized Computer Access Law (Law No. 128 of 1999) ที่ห้ามการเข้าถึงคอมพิวเตอร์โดยไม่มีอำนาจและป้องกันการก่ออาชญากรรมที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ผ่านทางสายโทรคมนาคม

จากการศึกษา มาตรการทางกฎหมายด้านการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศญี่ปุ่นนั้นมีความใกล้เคียงกับประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งการรับรองความมีผลของการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล และการคุ้มครองผู้บริโภค แต่มีความแตกต่างกันที่ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญต่อมาตรการด้านความปลอดภัย การป้องกันอาชญากรรมหรือการฉ้อโกง โดยมีได้มี Electronic Transaction Act กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ เพียงแต่ทำการแก้ไขกฎหมายแพ่งที่สามารถปรับใช้กับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในเชิงการค้า คือ The Act on Electronic Signatures and Certification Business 2000 และ The Act on Special Provisions to Civil Code Concerning Electronic Consumer Contracts and Electronic Acceptance Notice 2001 เพื่อรองรับการประกอบธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ โดยเพิ่มเติมข้อผิดพลาดจากการทำสัญญาอิเล็กทรอนิกส์ของผู้บริโภคเอาไว้

3. ประเทศสิงคโปร์ มีกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการประกอบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ 4 ด้านด้วยกัน อันได้แก่

มาตรการทางกฎหมายที่ส่งเสริมการประกอบธุรกิจด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของสิงคโปร์ คือ Electronic Transaction Act 2010 ตามแนวทางสากล United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Contracts 2005 เกี่ยวกับการทำสัญญาอิเล็กทรอนิกส์เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ รวมถึง Spam Control Act 2007 และ Consumer Data Protection framework and Do Not Call “DNC” Registry และ The Personal Data Protection Bill 2012 มาตรการทางกฎหมายด้านความปลอดภัยในการป้องกันอาชญากรรมหรือการฉ้อโกง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับทั้งผู้ประกอบการและผู้บริโภค ได้แก่ The Penal Code of Singapore (Chapter 224) และ Computer Misuse

(Amendment) Act 1998 กำหนดความผิดที่ซับซ้อนขึ้นของอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ ตลอดจนการเพิ่มบทลงโทษตามสัดส่วนระดับความเสียหายที่เกิดขึ้น เป็นต้น

มาตรการทางกฎหมายด้านการคุ้มครองผู้บริโภคฉบับแรก คือ Unfair Contract Terms Act 1977 (UCTA) ซึ่งใช้ในกรณีที่มีเงื่อนไขเกี่ยวกับข้อยกเว้นความรับผิดชอบเมื่อมีการผิดสัญญา ฉบับที่สอง คือ Consumer Protection (Fair Trading) Act 2009 (CPFTA) ที่สนับสนุนส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรมและเท่าเทียมกันโดยให้การคุ้มครองทั้งผู้บริโภคและผู้ประกอบการ ให้สิทธิแก่ผู้บริโภคในการเรียกค่าเสียหายทางแพ่งจากการค้าที่ไม่เป็นธรรม มีกฎหมายรองรับการทำธุรกรรมการเงินในระบบออนไลน์

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจออนไลน์ข้างต้น ผู้วิจัย มีความเห็นว่า ประเทศไทยควรนำมาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศที่มุ่งคุ้มครองธุรกิจออนไลน์มาใช้กับประเทศไทย ดังต่อไปนี้

1. การยอมรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มีความเท่าเทียมเช่นเดียวกับเอกสารธรรมดา ตามแบบ Uniform Electronic Transactions Act (UETA) ของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งประเทศไทยได้ดำเนินการตามข้อกำหนดดังกล่าวแล้วดังเช่นบทบัญญัติในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ที่ห้ามมิให้ปฏิเสธความมีผลผูกพันของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และยังคงมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อให้ทันสมัยอยู่เสมออีกหลายฉบับ

2. การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล แม้ประเทศไทยจะมีมาตรการเกี่ยวกับการส่งข้อมูลคอมพิวเตอร์หรือจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นการสร้างความเดือดร้อนรำคาญ ตามมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 แต่กฎหมายดังกล่าวมีเพียงโทษปรับฐานสร้างความเดือดร้อนรำคาญ แต่ไม่ได้เน้นเรื่องการรบกวนสิทธิส่วนบุคคลในเชิงป้องกันและปรามมิให้กระทำความผิด จึงยังคงมีสแปมเมลล์ที่ก่อให้เกิดการหลอกลวงผู้บริโภค ประเทศไทยจึงควรมีมาตรการทางกฎหมายที่เข้มข้นขึ้นตามแบบอย่างของกฎหมายต่างประเทศ ดังเช่นกฎหมาย Controlling the Assault of Non-Solicited Pornography and Marketing Act of 2003 ของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ใช้ควบคุมจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ถึงขั้นถือว่าการปฏิบัติทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมและหลอกลวง รวมทั้งกฎหมาย Act on the Protection Personal Information 2003 ของประเทศญี่ปุ่น ที่รัฐมีนโยบายพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิของบุคคล ด้วยการเคารพปัจเจกชนและจัดการข้อมูลส่วนบุคคลอย่างเหมาะสม และ Act on Regulation of the Transmission of Specified Electronic Mail 2002 (Amendment 2007) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภาระวิ ปุณศรีพิพัฒน์ (2557) ที่ได้ทำการศึกษาการใช้คุกกี้บนอินเทอร์เน็ตที่ถือเป็นการรุกรานความเป็นส่วนตัว ด้วยการเสนอให้มีมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลบนธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์

3. มาตรการทางกฎหมายด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวกับปัญหาอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ เว็บบไซต์ลามก การลักลอบดักจับ แก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อมูลคอมพิวเตอร์ แม้ประเทศไทยจะให้อำนาจจัดการ

กับปัญหาดังกล่าว แต่เป็นการใช้อำนาจทางปกครองของกระทรวงกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (ICT) ไม่มีกฎหมายควบคุมโดยเฉพาะ ดังเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศไทยจึงควรเพิ่มกฎหมายด้วยการนำหลักการเพิ่มโทษ และการลงโทษความผิดจากเหตุอาชญากรรมที่เกิดจากการใช้คอมพิวเตอร์ตามแบบอย่างประเทศสิงคโปร์ คือ The Penal Code of Singapore (Chapter 224) และ Computer Misuse and Cybersecurity (Amendment) Act 2017 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศลิษา ทองโชติ ที่พบว่า ผู้ประกอบการทางออนไลน์ส่วนใหญ่ไม่ได้จดทะเบียนเป็นผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ จึงควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้ผู้ประกอบการต้องจดทะเบียนก่อนเข้าพื้นที่เครือข่าย รวมทั้งกำหนดมาตรการวางหลักประกันสำหรับชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้บริโภค

4. การคุ้มครองผู้บริโภคทางอิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคทางอิเล็กทรอนิกส์เป็นการเฉพาะ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะในปัจจุบัน จึงควรนำเอาหลักเกณฑ์ตาม Consumer Contract Act has been prepared (up to the revisions of Act No. 56 of 2006) ของประเทศญี่ปุ่นมาคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้บริโภค สอดคล้องกับงานวิจัยของจิราภา พงษ์พันธ์ ที่เสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 14 โดยกำหนดให้มี “คณะกรรมการว่าด้วยพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์” และให้มีบทบัญญัติในส่วนที่ 2 ตรี การคุ้มครองผู้บริโภคจากการทำธุรกรรมซื้อขายสินค้าออนไลน์

บทสรุป

นับแต่เกิดสถานการณ์โรคอุบัติใหม่โควิด-19 ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2563 เป็นต้นมา ทำให้ประชาชนต้องปรับวิถีการใช้ชีวิตปกติแบบใหม่ การค้าการขายในปัจจุบันจึงถูกแวดล้อมไปด้วยการค้าแบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) หรือการค้าแบบออนไลน์ แต่ในขณะเดียวกัน ก็พบปัญหาจากการซื้อขายให้บริการทางออนไลน์ ผู้บริโภคได้รับความเสียหายจากการได้รับสินค้าหรือบริการที่ไม่มีคุณภาพ ไม่ได้มาตรฐาน ไม่ถูกต้องไม่ตรงตามที่สั่งซื้อ ไม่ตรงตามที่โฆษณาพรรณนาไว้ ไปจนถึงขั้นถูกหลอกลวงถูกฉ้อโกง โอนเงินแล้วไม่ได้รับสินค้า เป็นต้น และเมื่อเกิดปัญหา ผู้ค้าทางออนไลน์ได้ปิดกั้นช่องทางการติดต่อสื่อสาร จนติดตามหาตัวไม่ได้อีกเลย ปัญหานี้นับวันมีแต่จะเกิดความเสียหายเพิ่มขึ้น ซึ่งความเสียหายในแต่ละรายกรณีอาจมีมูลค่าเพียงเล็กน้อย หากแต่เมื่อรวมจำนวนเข้าด้วยกันก็อาจมีมูลค่ามากมายมหาศาลเป็นภัยต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งในปัจจุบันมีกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภค ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ ฯลฯ แต่กฎหมายเหล่านี้มิได้เฉพาะเจาะจงถึงการให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคทางออนไลน์และยังมีบทบัญญัติที่ไม่ครอบคลุมเพียงพอ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอมาตรการทางกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ดังต่อไปนี้

1. มาตรการทางกฎหมายในการกำหนดรูปแบบของสัญญา วิธีการทำสัญญาและการบังคับให้เป็นไปตามสัญญาอันเป็นการรับรองความมีผลของการประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

เนื่องจากการซื้อขายออนไลน์เป็นสัญญาทางเดียว ผู้บริโภคต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์เป็นผู้กำหนดไว้เท่านั้น ผู้บริโภคมักจะไม่ได้รับสำเนาสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร การลงลายมือชื่อของคู่สัญญาหรือแม้กระทั่งเอกสารการยืนยันรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถเก็บรักษา รวมถึงนำออกเพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐานสำคัญในการซื้อขาย คงมีเพียงการลงลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยทั่วไป คือ ชื่อผู้ใช้ (Username) และรหัสผ่าน (Password) ที่ต้องทำการกรอกเมื่อลงทะเบียน (Registration) หรือสมัครสมาชิกเท่านั้น ยังไม่มีรูปแบบของสัญญามาตรฐาน ผู้วิจัยจึงเห็นควรให้มีการกำหนดรูปแบบของสัญญามาตรฐานพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อรับรองความมีผลของธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงข้อกำหนดความรับผิดชอบต่างๆ เพื่อสืบไปถึงผู้ทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ดังเช่นกฎหมาย Electronic Transaction Act 2010 ของประเทศสิงคโปร์ และ Uniform Electronic Transactions Act (UETA) ของประเทศสหรัฐอเมริกา

2. มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภคด้วยการเปิดเผยข้อมูล รายละเอียดของสินค้า และการให้บริการอย่างตรงไปตรงมา

ด้วยเหตุที่คู่สัญญาทางออนไลน์มิได้มาทำสัญญาต่อหน้ากัน จึงต้องมีการระบุตัวตน ที่อยู่ของผู้ประกอบการธุรกิจให้ชัดเจนเพื่อให้ติดตามหาตัวได้โดยง่าย อีกทั้งการประกอบธุรกิจออนไลน์ยังมิได้มีการควบคุมการโฆษณา ด้วยเหตุนี้ จึงต้องเพิ่มมาตรการโฆษณาทางออนไลน์ กำหนดบทลงโทษทางกฎหมายเพื่อเอาผิดกับผู้ประกอบการธุรกิจที่โฆษณาผลิตภัณฑ์เกินจริง สิทธิที่จะได้รับการประกันสินค้าหรือบริการ โดยผู้ขายต้องจัดทำคำรับประกันสินค้าหรือบริการเป็นภาษาไทยและระบุถึงสิทธิของผู้บริโภคอย่างชัดเจน เข้าใจง่าย รวมทั้งต้องมีกฎหมายป้องกันการหลอกลวงผู้บริโภคแบบ Controlling the Assault of Non-Solicited Pornography and Marketing Act of 2003 ของประเทศสหรัฐอเมริกา

3. มาตรการทางกฎหมายในการปกป้องสิทธิ และการจัดการความเสียหายให้กับผู้บริโภค

ในการยกเลิกสัญญาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ มีเพียงการนำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่มาปรับใช้ ให้คู่สัญญากลับคืนสู่ฐานะเดิม แต่ข้อกฎหมายดังกล่าวยังมีอาจเข้าถึงกลไกทางการค้ารูปแบบออนไลน์ที่ผู้บริโภคแต่ละรายได้รับความเสียหายด้วยเงินเพียงเล็กน้อย แต่มีผู้เสียหายในเรื่องเดียวกันเป็นจำนวนมาก อีกทั้งการดำเนินคดีทางศาลมีข้อยุ่งยาก ทำให้ผู้เสียหายส่วนมากเลือกจะไม่ใช้สิทธิของตนเรียกร้องให้ผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์รับผิดชอบ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการมาตรการทางกฎหมายเพื่อให้ผู้เสียหายแต่ละรายได้เข้าถึงกระบวนการดำเนินคดีง่ายขึ้น ซึ่งจากการศึกษา ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้บริโภคยังคงมีสิทธิตามหลักกฎหมายระดับสากล คือ “สิทธิในการเลิกสัญญา” ทั้งในกรณีทั่วไปและในกรณีพิเศษ (Withdrawal Right) ทั้งนี้ พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ.

2551 ได้กำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจทุกคนต้องร่วมกันรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย จะยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของตนล่วงหน้าไม่ได้

4. มาตรการทางกฎหมายการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์

ความรับผิดชอบสำคัญของผู้ค้าออนไลน์ คือ การสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคทางออนไลน์ จึงควรมีคนกลางทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการในการออกใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ (Certification Authority) ทั้งนี้ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์มีระบบเลขทะเบียนพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ออนไลน์ โดยผู้ที่จดทะเบียนสามารถนำไปจดทะเบียนดิจิทัลไปติดตั้งที่เว็บไซต์ เพื่อยืนยันความมีตัวตนในโลกอินเทอร์เน็ต อันเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

5. มาตรการการกำหนดโทษทางกฎหมายผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์ที่กระทำความผิด

เพื่อให้เกิดมาตรฐานที่ดีในธุรกิจออนไลน์ จึงต้องมีบทบัญญัติกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองผู้บริโภคในฐานะผู้ซื้อที่สุจริตและเสียค่าตอบแทนให้ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมาย มีมาตรการลงโทษที่เหมาะสมในกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์ได้กระทำความผิด มีบทลงโทษที่ก่อให้เกิดความเกรงกลัวด้วยการลงโทษจำคุกและปรับเท่ากับจำนวนความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดได้ก่อขึ้น กำหนดความรับผิดชอบความเสียหายทั้งรูปแบบที่เป็นตัวเงินและมีใช่ตัวเงินอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อเป็นการยับยั้ง เหนี่ยวรั้งป้องปรามไปจนถึงขึ้นลงโทษต่อผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์และธำรงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายในการสร้างความเป็นธรรมให้กับคู่สัญญา

ข้อเสนอแนะการวิจัย

เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคให้ได้รับความปลอดภัยและได้รับความเป็นธรรมจากการทำสัญญาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และได้มาซึ่งมาตรการที่เหมาะสมทางกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจออนไลน์ ตลอดจนแนวทางในการพัฒนากฎหมายธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ผู้วิจัยจึงได้มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. จัดประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อกฎหมายให้ผู้ที่จะประกอบธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์รับทราบ โดยเฉพาะการจดทะเบียนกับกรมพัฒนาธุรกิจการค้า เพื่อนำไปจดทะเบียนดิจิทัลไปติดตั้งบนเว็บไซต์ในการยืนยันตัวตนและเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับเว็บไซต์ของผู้ประกอบการ

2. จัดให้มีหน่วยงานทำหน้าที่ตรวจสอบการโฆษณาขายสินค้าและบริการทางออนไลน์ โดยการส่งเสริมสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติการมีทักษะ มีความชำนาญ ด้วยการพัฒนาความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ทั้งในแง่ของการปราบปรามและแก้ไขปัญหา และมีช่องทางกลางในการรับเรื่องร้องเรียนพิเศษกรณีเกิดปัญหาเพื่อเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคทางออนไลน์

3. จัดระบบรักษาความปลอดภัยในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ให้กับผู้บริโภค โดยผู้ประกอบธุรกิจจะต้องจัดให้มีระบบการรักษาความปลอดภัยที่สูงขึ้นและรักษาความลับระดับสูงทั้ง

ข้อมูลส่วนตัวและข้อมูลด้านการเงินของผู้บริโภค ผู้วิจัยจึงเห็นควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ในหมวด 6 บทกำหนดโทษ ด้วยการเพิ่มบทบัญญัติส่วนที่เป็นบทลงโทษในกรณีที่ผู้ประกอบการธุรกิจออนไลน์ได้กระทำการใดๆ ที่ทำให้ข้อมูลการเงินหรือข้อมูลลับของผู้บริโภครั่วไหล และกำหนดวิธีการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นให้กับผู้บริโภคทั้งในรูปแบบของสิทธิเรียกร้องความเป็นธรรมและค่าเสียหายเพื่อชดใช้เป็นตัวเงิน

4. กำหนดรูปแบบสัญญามาตรฐานการประกอบธุรกิจออนไลน์ ผู้บริโภคควรได้รับสิทธิที่จะ “เลือก” “ยอมรับ” หรือ “ยกเลิก” เงื่อนไขทางการค้าของผู้ประกอบการธุรกิจ ได้รับใบเสร็จรับเงินอิเล็กทรอนิกส์เพื่อใช้เป็นหลักฐานการชำระเงิน จัดให้มีระบบบททอนและยืนยันการสั่งซื้อ รวมถึงทางเลือกในการปฏิเสธเพื่อยกเลิกการทำธุรกรรมนั้น

5. จัดระบบภาษี โดยเฉพาะการกำหนดหลักเกณฑ์การเสียภาษีและอัตราภาษีสำหรับการประกอบธุรกิจออนไลน์เอาไว้ในประมวลรัษฎากร โดยมีเว็บไซต์กลางทำหน้าที่ตรวจสอบและดูแลระบบภาษีที่จัดตั้งขึ้นโดยกระทรวงพาณิชย์ร่วมกับกระทรวงกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม และกระทรวงการคลัง เพื่อให้รัฐสามารถดำเนินการจัดเก็บรายได้ต่อไป

รายการอ้างอิง

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. (2563). *ข้อมูลการค้าออนไลน์ข้ามพรมแดน*

“ญี่ปุ่น”. วันที่ค้นข้อมูล 25 มีนาคม 2563, เข้าถึงได้จาก [https://www.ditp.go.th/ditp_web61/](https://www.ditp.go.th/ditp_web61/article_sub_view.php?filename=contents_attach/584564/584564.pdf&title=584564&cate=1979&d=0)

[article_sub_view.php?filename=contents_attach/584564/584564.pdf&title=584564&cate=1979&d=0](https://www.ditp.go.th/ditp_web61/article_sub_view.php?filename=contents_attach/584564/584564.pdf&title=584564&cate=1979&d=0)

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พุทธศักราช 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2562. (2562, 27 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 69 ก.

พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พุทธศักราช 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2560. (2560, 24 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 10 ก.

พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พุทธศักราช 2544 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2562. (2562, 14 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 118 ตอนที่ 112 ก.

จิราภา พงษ์พันธ์. (2557). *ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าออนไลน์ ศึกษากรณีสิทธิหน้าที่ของผู้สัญญาและผู้บริโภค*. สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, กลุ่มวิชากฎหมายธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

- ชยพล ธานีวัฒน์. (2561). กฎหมายเกี่ยวกับการขายของออนไลน์. วันที่ค้นข้อมูล 22 เมษายน 2563, เข้าถึงได้จาก <http://www.bangkok.go.th/upload/user/00000121/File2019/3-4-62.pdf?fbclid=IwAR02BFoI37V2wKOtkr4d4Z8wfngXD0MJ7bI8Tyf0h1wSwFDINTntxcHtgQ>
- จิตาภา ตันติपालกุล. (ม.ป.ป.). กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของอาเซียน. กลุ่มงานคณะกรรมการการที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักกรรมการ 3
- ณัฐพงษ์ กองแก้ว. (2552). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบในการใช้เครื่องหมายรับรองความน่าเชื่อถือ (Trustmark) ต่อผู้ให้บริการเครื่องหมายรับรองความน่าเชื่อถือ กรณีศึกษา: เครื่องหมาย DBD VERIFIED ของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์. สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- พิชัย นิลทองคำ. (2562). ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-6. กรุงเทพฯ: อททยา มิเลินเนียม.
- ภาระวี ปุณศรีพิพัฒน์. (2557). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลบนธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ : ศึกษากรณีการใช้กู๊กเกิ้ลบนอินเทอร์เน็ต. วารสารนิติศาสตร์, 1(7), 166-193.
- ภารุจา บุญจรรุทัศน์. (2557). การคุ้มครองผู้บริโภคในการซื้อขายสินค้าออนไลน์ : กรณีศึกษาเฉพาะเฟซบุ๊กและอินสตาแกรม. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.
- ศลิษา ทองโชติ. (2562). การคุ้มครองผู้บริโภคในการซื้อขายสินค้าและบริการทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี.
- สถาบันนานาชาติเพื่อเอเชียแปซิฟิกศึกษา. กฎหมายด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของสิงคโปร์. วันที่ค้นข้อมูล 22 กันยายน 2563, เข้าถึงได้จาก <http://www.insaps.org/index.php>
- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2561). Checklist รู้ทันซื้อขายออนไลน์. กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2564). Check-in 10 ตลาดอีคอมเมิร์ซใหญ่ที่สุดในโลก. วันที่ค้นข้อมูล 15 กรกฎาคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://www.etda.or.th/th/UsefulResource/Knowledge-Sharing/Articles/e-Commerce/TOP10e-CommerceMarket.aspx?feed=cb66f430-5546-4dd8-b279-3827e88d154bCommerceMarket.aspx?feed=cb66f430-5546-4dd8-b279-3827e88d154b\The>